

Maia Nadare

<https://orcid.org/0000-0002-3270-0728>

PhD in Philology (International Journalism),

Founder and Director of BRAMS Institute,

Academician of Criminology at GACS

TRANSFORMATION OF A NOVEL INTO A SCRIPT: THE JOURNEY OF *OUTLANDER*

(Abstract)

KEYWORDS: Outlander, novel, script, translation, linguistics, composition

Memory is the mental ability to store and recall information, a faculty deeply intertwined with our experiences and identity. Dr Diana Gabaldon suggests that this capacity to remember can often be more burden than blessing. She famously observed, “Time is God, memory is a devil,” encapsulating the paradox of memory’s role in human life. Through her series of novels, Gabaldon artfully explores this intricate relationship between time and memory, weaving it seamlessly into her characters and narratives.

On 6 March 1988, a young American zoologist named Diana Gabaldon penned the opening lines of her first book. At that point, she had yet to conceive the now-iconic title *Outlander*, nor did she possess a clear blueprint for her writing journey. The Doctor of Ecology was motivated by a desire to test her own boundaries, striving to craft a story that would resonate with readers and endure the test of time.

Following the release of her groundbreaking novel, Dr Gabaldon's distinctive storytelling and richly developed characters captured the attention of the television industry. The transformation of *Outlander* from a compelling novel to a highly acclaimed TV drama was met with enthusiastic approval. The series adeptly encapsulated the essence of Gabaldon's historical fantasy, bringing to life the vivid landscapes and complex emotional currents of the narrative. This adaptation not only enhanced her popularity but also allowed her intricate tales to reach a significantly broader audience.

Gabaldon continued to write her subsequent novels in quick succession, further expanding the *Outlander* universe. Years after her initial foray into writing, Diana Gabaldon now embraces the challenge of crafting another book in the *Outlander* series, continuing to delve into the depths of memory and time that have become her hallmark themes. This journey of transformation—from written word to visual storytelling—has not only redefined her career but has also solidified her place in contemporary literary and television history.

მაია ნადარეიშვილი
<https://orcid.org/0000-0002-3270-0728>
კრიმინოლოგიის აკადემიკოსი (სკმა),
საერთაშორისო ჟურნალისტიკის დოქტორი (თსუ),
ბრამსის ინსტიტუტის დამფუძნებელი დირექტორი

რომანის ეპრანიზება: „ბაღამთიელის“ ტრანსფორმაცია

პროფ. თემურ კობახიძის სსოვნას

საკვანძო სიტყვები: გადამთიელი, რომანი, სცენარი,
თარგმანი, ლინგვისტიკა, კომპოზიცია

მეხსიერება ის ადამიანური უნარია, რომლითაც გონება ინახავს და გამოიხმობს ინფორმაციას. დოქტორ დაიანა გაბაღდონის მოსაზრებით, არის ალბათობა, წარსულის გახსენების შესაძლებლობა წყველად ექცეს ადამიანს. ამიტომაც გვთავაზობს მეხსიერების ფილოსოფიურ გააზრებას, რომლის მიხედვითაც, სსოვნის წყარო ბნელ ძალებს უკავშირდება და ბოროტებიდან იღებს სათავეს. „მეხსიერება სატანისეულია, დრო კი ღვთიური“, მიაჩნია „ნიუ-იორკ ტაიმის“ მიერ ბესტსელერის ავტორად აღიარებულ მწერალს. დროისა და მეხსიერების კონცეფციის თვალნათლივ წარმოსაჩენად, გაბაღდონი მკითხველს სთავაზობს რომანების მთელ სერიას, რომელშიც თითოეული პერსონაჟი პირადად გამოცდის დროის ღვთიურობასა და მეხსიერების სატანისეულობას. მათი ცხოვრება გადაჯაჭვულია რამდენიმე ცნობილ ისტორიულ მომენტთან (მეორე მსოფლიო ომი, იაკობინელების აჯანყება, ამერიკული რევოლუცია), რაც კონტრასტულ

ფონად გასდევს ინდივიდის რამდენიმეშრიანი მეხსიერების წარმოჩენას დროის სხვადასხვა მონაკვეთში.

1988 წლის 6 მარტს ახალგაზრდა ამერიკელმა ზოოლოგმა, დაიანა გაბალდონმა თავისი პირველი წიგნის საწყისი სტრიქონები დაწერა. მაშინ ჯერ კიდევ არ ჰქონდა მოფიქრებული ახლა უკვე საქვეყნოდ ცნობილი სათაური „გადამთიელი“ (Outlander)¹⁸ და არც მისი სამოყვარულო მწერლური ექსპერიმენტის სამომავლო პერსპექტივასთან დაკავშირებით გააჩნდა კონკრეტული გეგმები. არიზონის უნივერსიტეტის ასოცირებულ პროფესორსა და ეკოლოგიის დოქტორს, ამავე დროს, მრავალი სტატიის ავტორს, საკუთარი თავის გამოცდა სურდა მწერლობაში. მას აინტერესებდა, შეძლებდა თუ ვერა ღირებული რომანის დაწერას. არიზონის გუბერნატორის, ტონი გაბალდონის ქალიშვილი ბავშვობიდან მიეჩნია საზოგადოების მხრივ ზედმეტ ყურადღებას. იგი სიამაყით იხსენებს მამას, რომელმაც მექსიკიდან აშშ-ში გადმოსვლის შემდეგ რთული, მაგრამ ნაყოფიერი ცხოვრებით იცხოვრა და მშობლიური შტატის ამომრჩევლების სიყვარული და პატივისცემა დაიმსახურა. როგორც თავისი ჯერჯერობით ბოლო ნაშრომის „ფუტკრებს უთხარი, რომ აქ აღარ ვარ“,¹⁷ წარდგინებაზე დამსწრე თავყანისმცემლებს განუცხადა, გუბერნატორის ქალიშვილი ფარულად თავიდანვე ოცნებობდა დიდ სამწერლო წარმატებაზე.

რომანის შექმნის უნარი რომ ნამდვილად აქვს, გაბალდონმა არა მხოლოდ საკუთარ თავს, არამედ მთელ მსოფლიოს დაუმტკიცა. „გადამთიელის“ წიგნები [იხ.: 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20] უკვე 26 ქვეყანაში გამოიცა და 23 ენაზე ითარგმნა. დაიანამ არაერთი პრესტიჟული ლიტერატურული ჯილდო დაიმსახურა: 1992 წელს ამერიკის რომანისტების ასოციაციის ჯილდო RITA

Award რომანის პირველი წიგნისათვის „გადამთიელი“, 2006 წელს International Corine Book Award და რომანის მეექვსე წიგნისათვის „თოვლისა და ფერფლის სუნთქვა“ Quill Book Award.⁸ ამ ფანტასტიკის ჟანრის ისტორიული რომანის მიხედვით 2014 წლიდან იღებენ თანამედროვეობის ერთ-ერთ ყველაზე პოპულარულ სერიალს,²³ რომლის მეექვსე სეზონის მსოფლიო პრემიერა 2022 წლის 6 მარტს დაიწყო (დაიანას პირველი მწერლური ნაბიჯების გადაღმდიან 34 წლის თავზე) და ჩვეული წარმატებით დასრულდა 6 მაისს.

2021 წლის 22 ნოემბერს გამართული, ბოლო წიგნის ექსკლუზიური ონლაინ პრეზენტაციის დროს, დაიანამ თავის 3 ათას მკითხველს, ამავედროულად, მის გულშემატკივართა აუდიტორიასაც რომ წარმოადგენდა მთელი მსოფლიოდან (უნდა აღინიშნოს, რომ დასავლეთ ევროპელები აშკარად ჭარბობდნენ) ამცნო, რომ კალმის დადებას ჯერ არ აპირებდა და უკვე რომანის მეათე ნაწილზე მუშაობდა.

დღეს ჭეშმარიტი მკითხველი „წითელ წიგნში“ შესატანი ფრინველივით დიდი იშვიათობაა. ეს კარგად მოეხსენებათ თანამედროვე მწერლებს, მათ შორის, დაიანასაც. სავარაუდოდ, ერთგული მკითხველების ამოსაცნობად, ერთი უჩვეულო სიურპრიზი დახვდა მყიდველს გასულ შემოდგომაზე: პანდემიის გამო ონლაინ პრეზენტაციაზე დასასწრები ბილეთის შექმნის დროს, გაბაღონის შემოქმედების ცოდნის შესამოწმებელი ტესტის შევსებას ითხოვდა საიტი. „გადამთიელის“ შინაარსის რამდენიმე უმთავრეს ასპექტზე დაყრდნობით შედგენილი კითხვარი²⁷ რთული ნამდვილად არ აღმოჩნდა და, ვფიქრობ, ამ ამერიკელი მწერლის რომანის დანარჩენ მოყვარულებსაც არ გაუჭირდებოდათ პასუხების გაცემა. ასეთმა მიდგომამ იმაზეც დამაფიქრა, რაოდენ

სასარგებლო იქნება, რესპონდენტებთან ინტერვიუს ჩაწერამდე ჟურნალისტებსაც რომ ევალუოდეთ ტესტირების გავლა საუბრის თემატიკასთან დაკავშირებით. ვინც თავად ვერ გრძნობს უხერხულობას საკუთარი უვიცობის გამო, იძულების წესით მაინც უნდა მიაჩვიონ აუცილებელი ინფორმაციის დამოუკიდებლად მოპოვებას. (ამოდ არ ეთმობა ჟურნალისტიკისა და მასკომუნიკაციის სპეციალობებზე „ინტერვიუს ოსტატობის“ კურსის ფარგლებში ინტერვიუსთვის მზადების ხელოვნებას ერთი სრული მოღუღი).⁵ ასეთი ტესტირება ძალიან წასწვედა წინ ქართული (ზოგჯერ, ამერიკული)²¹ მედიის დონეს პროფესიონალიზმის თვალსაზრისით.

გაბაღდონმა თავისი შთაგონების პირველწყაროდ დაასახელა ბრიტანული სერიალის *Doctor Who*-ს⁹ 1969 წლის ათნაწილიანი ეპიზოდი „საომარი თამაშები“,²⁵ სადაც მთავარი პერსონაჟის თანმხლებად გამოყვანილია 1740-იანი წლებიდან პირველი მსოფლიო ომის ქარცეცხლში გადმოსული 17 წლის ახალგაზრდა შოტლანდიელი ჯეიმი მაკ-კრიმონი. სწორედ იგი გახდა „გადამთიელის“ მთავარი მამაკაცი პერსონაჟის, ჯეიმი ფრეიზერის პროტოტიპი.

დაიანამ აღნიშნა, რომ რომანის პერსონაჟები მას ნაკლებად ემორჩილებიან და დამოუკიდებლად ვითარდებიან. ასე მაგალითად, მე-18 საუკუნის მკვიდრი ჯეიმის საპირწონედ შერჩეული ქალი, მე-20 საუკუნიდან წარსულში მოხვედრილი ინგლისელი კლერ რენდალი თანდათანობით პირველ ადგილზე გადაბარგდა და ხელში ჩაიგდო ამბის თხრობის სადავეები. ორასი წლით ადრე დაბადებულმა ადამიანებმა გადამთიელი ქალი კუდიანად მიიჩნიეს ფემინისტური მოსაზრებების გამო. კლერის ულტრათანამედროვე იდეები მისი მშობლიური

ეპოქითაც (1940-იანი წლების ინგლისი) ვერ აიხსნებოდა. ამიტომ, მწერალმა იგი XX საუკუნის მეორე ნახევრის აშშ-ში დაასახლა, რომ უფრო რეალისტური ყოფილიყო ახალგაზრდა ქალის ჩამოყალიბება დამოუკიდებელ, ჯიუტ, ფიქრიან ინდივიდად. სამ ათეულ წელიწადზე მეტია, კლერი და ჯეიმი ერთად, თუ ურთიერთმონატრების მომენტებში ცალ-ცალკე, აღასრულებენ ისტორიის, პირადი ცხოვრების, საზოგადოებრივი მოღვაწეობისა და დაიანას შემოქმედებითი ნიჭის დემონსტრირების საპატო მისიას.

საინტერესოა, რა იწვევს გაბაღდონის მწერლური ექსპერიმენტისადმი ასეთ ხანგრძლივ ინტერესს მსოფლიო მკითხველში? ვფიქრობ, მიზეზი რამდენიმეა. მიუხედავად ჯ. რ. რ. ტოლკინის „ბეჭდების მბრძანებლის“ (*The Lord of the Rings*), ჯოან როულინგის „ჰარი პოტერისა“ (*Harry Potter*) და სტეფანი მეიერის „ბინდის“ (*Twilight*) ანალოგიურ პროექტებთან აშკარა სტრუქტურული მსგავსებისა (წიგნები და მათ საფუძველზე გადაღებული ფილმები), ნათლად იკვეთება ნიუანსური თავისებურებანი. ჯერ ერთი, „გადაძლიე“ რეალურ ისტორიულ ფაქტებს შორის ოსტატურად ჩაქსოვილი პირადი ამბების ქარგაა. ეს მკითხველში დასწრების ეფექტს, თანაგანცდას იწვევს და რაც უფრო იცის ევროპა-ამერიკის ისტორია, მით უკეთ გაითავისებს ავტორის სათქმელს.

მეორეც, ესაა გაბაღდონის მწერლური ენა – ერთდროულად, მეცნიერულიცა და მხატვრულ-პუბლიცისტურიც. ზოოლოგიის დოქტორი სათავგადასავლო ფანტასტიკაზე ისეთივე სერიოზულობით მუშაობს, როგორც საკუთარ სადისერტაციო თემაზე იშრომა. თითოეულ სიტყვას აკვირდება, უფრო ზუსტ შესატყვისს ეძებს და დექსიკონებისა თუ ენციკლოპედიების გამოყენების

პარალელურად, მსოფლიოში გაბნეული სხვადასხვა დარგის წამყვანი სპეციალისტებისგანაც იღებს რჩევებს. მრავალშრიანი რომანი იმდენად დახუნძლულია ისტორიის, ლინგვისტიკის, ფოლკლორის, პოლიტიკის, ბოტანიკის, მედიცინის, ფილოსოფიისა და თვით ფიზიკის საკითხებით, რომ მულტიდისციპლინური აზროვნებისა და უკიდვანო ზოგადი განათლების გარეშე დაიანა გაბაღღონი ვერ შეძლებდა ასეთი სრულყოფილებით, შეუცდომლად წარმოეჩინა სამ განსხვავებულ საუკუნეში განფენილი სიყვარულის, ერთგულების, პატრიოტიზმისა და კაცთმოყვარეობის მისეული აღქმა. თან, ეს ყველაფერი, ისეთი მსუბუქი სტილით აქვს გადმოცემული, რომ ნებისმიერი დონის მაყურებელი ისეთივე სიამოვნებით ეცნობა სერიალს, როგორითაც ინტელექტუალი მკითხველი – რომანს.

განსაკუთრებით შთამბეჭდავია ინგლისური ენის შოტლანდიური დიალექტით ამეტყველებული ჯეიმზი და მისი კლანის წევრები, რომლებიც უხვად იყენებენ გაღურ სიტყვებს, მსუყე შოტლანდიურ აქცენტზე რომ არაფერი ვთქვათ. ეს, უადრესად ეგზოტიკურ ეღერადობასთან ერთად, ისტორიული სულის ხაზგასმას უწყობს ხელს. რიგით მეცხრე წიგნის წარდგინების დროს, ინტერვიუში დაიანა გაბაღღონმა აღნიშნა, რომ შოტლანდიური, მოგვიანებით კი ამერიკელი ინდიელების (ჩეროკები, მოჰავკები) ენის²⁶ თავისებურებათა გადმოცემისათვის პირველ ეტაპზე ლექსიკონს იყენებდა, მოგვიანებით კი ლინგვისტიკის პროფესორები დაიხმარა. ასეთ დეტალებს მწერალი ზედმიწევნით აქცევს ყურადღებას და უამრავ დროს უთმობს, რაც განსხვავებულ ეპოქათა და კულტურათა გაცოცხლებაში უადრესად ეხმარება. ამიტომ ახასიათებს მის რომანებს ავთენტურობის მაღალი მაჩვენებელი.

რომანის ენაზე საუბრისას, პირველი წიგნის სათაურის (რაც მთლიანად სერიალის სახელწოდებაცაა) ქართულად თარგმნის საკითხი დაკვირვებით განხილვას საჭიროებს. თანამედროვე საქართველოს რეალობაში ჯერ კიდევ იგრძნობა ფილმების მოქართულებისას რუსული ვერსიების გამოყენება, ორიგინალის ნაცვლად. ამაზე ცალსახად მიუთითებს სხვადასხვა ენიდან ქართულად გადმოთარგმნისას რუსული სინტაქსური წყობის კალკირება შინაარსის გაუაზრებლად. მაგალითად, თურქული სერიალი „Ölene Kadar“ (2017) ქართულად შემოთავაზებულია სახელწოდებით „სიკვდილის ბოლომდე“, რაც სრული უაზრობაა (უნდა იყოს „სიკვდილამდე“) და მხოლოდ რუსულ თარგმანთან შედარება „До самой смерти“²⁸ ცხადყოფს ენობრივი ნაკლის მიზეზს – პირდაპირ თურქულიდან გადმოთარგმნის ნაცვლად, რუსულის ძალზე ცუდად მცოდნის მიერ ფრაზის „მოლექსიკონება“³ ქართულად. თარგმანის სისუსტე განსაკუთრებით თვალშისაცემია Outlander-ის შემთხვევაში, სადაც უშუალოდ ქართული ენის ზედაპირულ ცოდნასა და მწირ ლექსიკასთან გვაქვს საქმე.

აუცილებლად გასათვალისწინებელია როგორც ამერიკული ტერმინის (outlander)²² პირდაპირი მნიშვნელობა, ასევე ამ სიტყვის რომანში ცალსახად წარმოჩენილი ლექსიკური აქცენტი – შოტლანდიური მიწისთვის არამკვიდრი ადამიანი ანუ ინგლისელი. ამ სიტყვის ამგვარად გააზრების მართებულობას ადასტურებს და სინონიმურად აძლიერებს ინგლისელის აღმნიშვნელი შოტლანდიური მეტსახელის (Sassenach)²⁴ რეფერენული გამოყენება კლერის მისამართით. ისიც უთუოდ გასათვალისწინებელია, რომ რომანს თავდაპირველად ეწოდებოდა “Cross Stitch”¹¹ და ასე

გამოიცა გაერთიანებულ სამეფოში. მხოლოდ ამერიკელი გამომცემლის მოთხოვნით, ამერიკაში რომანი გამოქვეყნდა განსხვავებული სახელწოდებით “Outlander”,¹⁸ რაც შოტლანდიელი ჯეიმის მიერ ინგლისელი მეუღლისთვის შერჩეულ მეტსახელზე აშკარა აპელირებაა. სიტყვათა მთელი ამ პალიტრის გათვალისწინებით, რომანის და, შესაბამისად, სერიალის სახელწოდებად გადაზოგბით „გადამთიელს“² აშუამად ქართულ ენაზე სერიალი სახელწოდებით „უცხოელი“⁶ გადის, რაც რუსულ «Чужестранка»-ზე გაცილებით სუსტი თარგმანია, რასაც, თუნდაც „უცხოტომელი“ აჯობებდა. მთარგმნელის მიერ სათაურად „უცხოელის“ შემოთავაზება დაიანა გაბაღდონის ლიტერატურული ნიჭისა და შრომის, უბრალოდ, არდაფასება და, გაკვეულწილად, შეურაცხყოფაც კია ისეთ რეალობაში, როდესაც ქართულ ენაში არაჩვეულებრივად ზუსტი სიტყვა მოგვეძებნება. „გადამთიელი“² ლექსიკურადაც და შინაარსობრივადაც ზედმიწევნით ემთხვევა outlander-სა²² და sassnach-ს.²⁴ ამას გარდა, ეპოქის სული და ორიგინალის ენობრივი არომატიც შემოაქვს⁷ ქართულ თარგმანში.

ფანტასტიკის ჟანრის რომანი, რომელშიც მოქმედება მთლიანად წარსულში მიმდინარეობს, ნამდვილი გამოწვევაა მწერლისთვის. ერთი შეხედვით, რამ შეიძლება დააინტერესოს ასე ხანგრძლივად მკითხველი, თუ წინასწარ იცის ისტორიულ მოვლენათა შედეგები? სიუჟეტი დეტალურად მისდევს ცნობილ ფაქტებს და გაბაღდონი არასდროს ამატებს, ან ცვლის რამეს. მკითხველმა კარგად იცის, ვინ გაიმარჯვა მეორე მსოფლიო ომში, ვინ დამარცხდა კალოდენის ბრძოლაში და როგორი უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა ამერიკული რევოლუციის შედეგად შექმნილ რესპუბლიკას. და მაინც,

დაიანა გაბაღდონის პირველ წიგნს თუ გადაშლის მკითხველი, ისე გაჰყვება ავტორს მეცხრემდე, რომ მეათის, მეთერთმეტის, თუნდაც, მეთორმეტის წაკითხვის სურვილი აღარ მოასვენებს. ვფიქრობ, გაბაღდონის მწვერულურ ხმას „ჰიპნოზის“ ორი ხერხი ახასიათებს:

1. ნაცნობი ისტორიული მოვლენები ავტორს საკუთარი ხედვის კუთხით აქვს წარმოჩენილი. ამავე დროს, ფაქტების მსუბუქ ანალიზსაც გეთავაზობს და შემდგომი ეპოქისთვის მათ მნიშვნელობას. ამას ისე აკეთებს, რომ თხრობას არ ამძიმებს მსჯელობებით. არც მოვლენათა აღწერით გადატვირთავს მთლიან ქარგას და მხოლოდ პერსონაჟთა სხარტ დიალოგებში აისახება ისტორია გაკერით. თუ მკითხველმა იცის რა მოხდა, მეტის ახსნა არც სჭირდება. ეს ხერხი დინამიზმს უნარჩუნებს რომანის მთელ სერიას. მათთვის კი, ვისაც წარმოდგენა არა აქვს რომანში ნახსენებ ისტორიულ ეპიზოდებზე, ასეთი თხრობა არც მოსაბეზრებელია და არც უინტერესო;
2. დაიანა გაბაღდონის „გადამთიელი“ სტრუქტურულად ძალიან ჰგავს „ათას ერთი ღამის“¹ კომპოზიციას. ორი უმთავრესი პერსონაჟის ამბავი თან დროში გაწეულია, ამავდროულად, ისტორიულ მოვლენათა ტემპის ფონზე მაინც დინამიურად ვითარდება. ამბები, ეპოქები, დამატებითი თუ დამხმარე პერსონაჟები რეგულარულად იცვლებიან, ხოლო ერთი ცოლ-ქმრის ცხოვრება ამ ყველაფრის ლაიტმოტივია. სწორედ მათი „ათასმეერთე ღამის“ მოლოდინი არ აძლევს საშუალებას მკითხველს, ინტერესი გაუნეღდეს, რადგან ამერიკელი ზოოლოგი

ქალბატონი აზიელი შაჰრაზადით ოსტატური
მოხრობელი გამოდგა.

მიუხედავად იმისა, რომ სანუკვარი ოცნება აიხდინა – ბესტსელერის ავტორიც გახდა და ამ რომანის ეკრანიზებასაც მოესწრო, დაიანა გაბაღდონი მწერლური ხერხების გამოყენების ოსტატობასთან დაკავშირებით საკუთარი შესაძლებლობების გამოცდას მომავალშიც აპირებს. „გადამთიელის“⁸ სამყარო მისი ყოველდღიურობის განუყოფელ ნაწილად იქცა ისევე, როგორც გაბაღდონის თხრობის მანერის თავყვანისმცემლებისთვის. ჯადოსნურ ლამპარში გამომწვევადელი ჯინივით, მარადიული მონობიდან თავდახსნას რომ ელის აბსოლუტურად შეუძლებელი რეალობის მიუხედავად, თანამედროვეობის უდიდესი ამერიკელი ავტორის შემოქმედება მკითხველს შეუცნობელი, გაუაზრებელი მოლოდინით ავსებს – რა იქნება შემდეგ? როგორი დასასრული შეიძლება ჰქონდეს სიკეთის, უნაგარობის, სიყვარულის უნარს დღეს, ხვალ თუ გუშინ? გაამერიკელებული ინგლისელი კლერისა და შოტლანდიელი ჯეიმის ფათერაკებიანი თანაცხოვრების ენდინგს⁴ ზუსტად ისე ელის თანამედროვე მკითხველი, როგორც საუკუნეების წინათ მეფე შაჰრიარის გადაწყვეტილებას ელოდნენ.

ლიტერატურა ■ References

1. ათას ერთი ღამე (1969). არაბულიდან თარგმნა ნანა ფურცელაძემ, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“ [eon.ge].
2. გადამთიელი – შორეული, უცხო ქვეყნის, მხარის, უცხო ტომის წარმომადგენელი [ganmarteba.ge].

3. მოლექსიკონება – ირაკლი ნადარეიშვილის ნეოლოგიზმი (1990 წელი).
4. Nadare, Maia (2002). *Alpha and Omega of the Publicistic Text: Lead and the Ending*. Tbilisi: Tbilisi University Press (In Georgian).
5. ტყეზუნავა დიანა (2009). ინტერვიუს ოსტატობა (საღიგობრობის კურსი). თბილისი, გვ. 4.
6. „უცხოელი“ (2014-2022) [mykadri.com]; [movie.ge]; [croconet.ge]. იდენტური თარგმანია შემოთავაზებული ამავე სახელწოდების მქონე სხვა ფილმისთვის, რომლის შეთხვევაშიც „უცხოტომელი“ იქნებოდა მართებული [Outlander (2008), (movie.ge)].
7. Carle-Sanders, Theresa (2016). *Outlander Kitchen: The Official Outlander Companion Cookbook*. Foreword by Diana Gabaldon, New York, NY: Delacorte Press.
8. Diana Gabaldon books in order [bookseriesinorder.com/diana-gabaldon].
9. *Doctor Who*. Created by Donald B. Wilson and Sydney Newman, BBC, 1963-1989.
10. Gabaldon, Diana (2006). *A Breath of Snow and Ashes*. Crystal Lake, IL: Delta Publishing.
11. Gabaldon, Diana (1991). *Cross Stitch*. New York, NY: Century Publishing Co., Ltd.
12. Gabaldon, Diana (2002). *Cross Stitch*. New York, NY: Random House.
13. Gabaldon, Diana (1993). *Dragonfly in Amber*. New York: Dell Publishing.
14. Gabaldon, Diana (1996). *Drums of Autumn*. New York: Delacorte Press.
15. Gabaldon, Diana (2010). *An Echo in the Bone*. Chicago, IL: Orion Publishing, Inc.
16. Gabaldon, Diana (2005). *The Fiery Cross*. New York: Dell Publishing.
17. Gabaldon, Diana (2021). *Go Tell the Bees that I Am Gone*. Toronto, ON: Doubleday Canada Ltd.
18. Gabaldon, Diana (1992). *Outlander*. New York: Dell Publishing.
19. Gabaldon, Diana (1994). *Voyager*. New York: Dell Publishing.
20. Gabaldon, Diana (2014). *Written in My Own Heart's Blood*. New York: Delacorte Press.

21. Michallon, Clémence (2021, May 13). Oprah Winfrey opens up about ‘big’ interview faux pas: ‘I cringe to even think that I asked that question’. *The Independent*.
22. *Outlander (North American)* – a foreigner (უცხოელი; გარეშე პირი) or a stranger (უცხო პირი; უცნობი ადამიანი; უცხოელი).
23. *Outlander*. Created by Ronald D. Moore, Starz, 2014-2022.
24. Sassenach (from Scottish Gaelic *Sasunnoch* & Irish *Sasanach* „სასანახი“ < Latin Saxones „საქსი, საქსონელი“) – an English person (ინგლისელი; ინგლისური); a Saxon (საქსონელი); a general name applied by the Scottish Highlanders of the British Isles to persons of Saxon race; a Lowlander.
25. *Doctor Who*. “The War Games.” Directed by David Maloney, series 6, episodes 35-44, BBC, 1969.
26. Walsh, Megan (2018, November 18). Native American Characters Will Be Introduced In ‘Outlander’ Season 4. *Romper* [romper.com].
27. Wilson, Agatha (2021). *Outlander Trivia Book*. Independently published [amazon.ca].
28. *Ölene Kadar* (English translation: *Until Death*; Georgian: „სიკვდილის ბოლომდე“; Russian: *До самой смерти*). Directed by Umur Turagay and Feride Kaytan, Tims Productions, 2017.